

Nieuwe uitgaven

Mark HANSON, *Van Frans naar Nederlands. De taalsituatie in het Limburgs Middelbaar Onderwijs, 1830-1914*. Leeuwarden-Maastricht 1990 (Maaslandse Monografieën nr. 49), ISBN 90.70052.776.

In een op zeer gedegen archiefonderzoek berustende studie heeft Hanson nagegaan hoe de vernederlandsing van het middelbaar onderwijs in Limburg heeft plaatsgevonden. Voor de periode 1830-1914 heeft hij in de Belgische provincie Limburg (voor de periode 1830-1839 viel daar nog een aanzienlijk deel van de Nederlandse provincie Limburg onder) onderzoek gedaan in de staatscholen, de gepatroneerde scholen (overheidsscholen met een duidelijk rooms-katholiek karakter) en de zgn. vrije scholen, die onmiddellijk onder het gezag van het episcopaat stonden.

Met deze Leuvense dissertatie en met het onderzoek van de Leuvense historica mevr. L. Gevers hebben we inmiddels een behoorlijk overzicht van de vernederlandsing van het voortgezette vrije onderwijs gekregen. In beide studies blijft het meisjesonderwijs buiten beschouwing. Hanson heeft zijn studie nog een extra dimensie gegeven door in zijn onderzoek ook het officiële onderwijs te betrekken. Hij heeft ook aangetoond dat een veel geuite opinie als: het katholieke onderwijs heeft niet of zeer traag op de vernederlandsingswetgeving gereageerd in tegenstelling met het officiële onderwijs, in zijn algemeenheid onjuist is. Veel meer dan aangenomen, werd de toestand bepaald door de verhoudingen in de scholen zelf en door de rol van individuele docenten. Voor Limburg kwam daar nog bij dat het vrije onderwijs zeker voordeel gehad heeft van het optreden van mgr. Rutten, die eerst als medewerker van het Luikse episcopaat en later als bisschop van Luik positief tegenover het Nederlandstalig onderwijs stond.

Hanson heeft in zijn boek eerst het officiële onderwijs behandeld en daarna de gepatroneerde en vrije onderwijsinstellingen, met als scharnierpunten in zijn onderzoek de perioden 1830-1850, 1850-1880, 1880-1890 en 1900-1914. De onderwijswetten van 1850 en 1881 en de onderwijstaalwetten van 1883 en 1910 zijn daarbij belangrijke referentiepunten geweest.

We krijgen zo per instelling te zien hoe de invoering plaats vond van zowel het onderwijs in de Nederlandse taal, dat vaak in het Frans geschiedde, als ook de invoering van het gebruik van het Nederlands bij het onderricht in andere vakken.

Het eerst gebeurde dat bij de Germaanse talen, vervolgens bij de vakken geschiedenis en aardrijkskunde, de exacte vakken en de klassieke talen. Een merkwaardig tussenstation was dan onderwijs in het Frans, maar wel vaktermen in

het Nederlands. We zien bij het onderzoek per school ook meteen de inwerking van een positief benoemingsbeleid. En dat geldt voor de staatsscholen en voor de vrije scholen. Interessant is dat het aan de macht komen van de katholieken na 1884 geen verandering in het beleid van het departement te zien geeft in de zin van een vriendelijker Nederlands gezind benoemingsbeleid. Misverstanden worden ook rechtgezet met betrekking tot het zgn. 'signum' dat een leerling kreeg wanneer hij ten onrechte Nederlands sprak. Het vrij algemeen negatieve beeld dat er over dit strafmiddel in Vlaanderen is ontstaan, wordt in het onderzoek van Hanson afgezwakt. Hij stelt vast dat op scholen waar dit strafmiddel gehanteerd werd, er vaak ook sprake is van een zeer positieve houding tegenover het Nederlands en dat het Nederlands taalgebruik er ook bevorderd werd door de oprichting van poëziegezelschappen en dergelijke.

Hanson heeft anders dan de studie van mevr. Gevers ook veel aandacht gegeven aan didactische en methodologische aspecten van het onderwijs in de Nederlandse taal. We krijgen veel informatie over het gebruik van bepaalde grammaticale methoden, leesboeken, de keuze uit het proza en het dichtwerk van Noord- en Zuidnederlandse letterkundigen en we horen ook een en ander over de eerste pogingen om bij het onderwijs in de moderne talen gebruik te maken van zgn. 'directe methode'. Een zeer moeilijk probleem op alle scholen was de leerlingen een correcte uitspraak van het Nederlands bij te brengen. In het algemeen was het officiële onderwijs iets sneller waar het vernieuwingen betrof dan het vrije onderwijs. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de opname van werk van de 'Tachtigers' in bloemlezingen. Het officiële onderwijs had ook een voorsprong waar het ging om de aanstelling van pedagogisch en didactisch gekwalificeerde docenten. Al was het wel zo dat beide instellingen lang gekampt hebben met een gebrek aan goed opgeleide Nederlandsprekende docenten. Via zijn onderzoek heeft Hanson ook aangetoond dat in Limburg de Vlaamse Beweging al vroeg wortel had geschoten en zich via verenigingen en gezelschappen ook manifesteerde. Wel blijft ook bij Hanson een verklaring voor de geringere contestatie van de Limburgers wat zwevend. Hanson meent dat de opkomst van de Limburgse Katholieke Vlaamse Studentenbond rond 1895 samenviel met een periode waarin de kerk juist vaste greep op de gelovige studenten had gekregen. Maar dit verklaart toch niet alles. Wel signaleert Hanson de moeilijke positie van Limburg met een vrij sterk verfranste burgerij en een nauwe binding aan een verfranst Luiks bisdom. Maar daar zat ook weer iemand als Rutten. Dit gedeelte van het onderzoek blijft wat in het vage, in tegenstelling tot de uitwerking van het vernederlandsingsproces op de scholen en de onderwijskundige veranderingen die daar bij hoorden.

P. van Hees